

Janusz Tomaszewski

ORCID: 0000-0002-4638-4818

Uniwersytet Wrocławski

Wydział Nauk Społecznych

Przeobrażenia strukturalno-funkcjonalne Wojska Polskiego w latach 1989–2015 (wybrane problemy)

<https://doi.org/10.19195/1643-0328.32.7>

Słowa kluczowe: Wojsko Polskie, transformacja, restrukturyzacja, modernizacja techniczna

Wprowadzenie

Rok 1989 zapoczątkował w Polsce fundamentalne zmiany polityczne, ekonomiczne oraz społeczne. Po obradach okrągłego stołu oraz wyborach czerwcowych do Sejmu i Senatu, władzę w Rzeczypospolitej przejęli przedstawiciele opozycji, co w konsekwencji spowodowało upadek ustroju społeczno-politycznego, narzuconego Polsce i Polakom po zakończeniu II wojny światowej.

W ramach ówczesnego procesu transformacji systemowej — od państwa autorytarnego do demokratycznego, dokonywała się głęboka przebudowa sił zbrojnych, bez której sukces przemian ustrojowych w naszym państwie nie byłby możliwy. Objęła ona między innymi restrukturyzację organizacyjno-funkcjonalną armii, demokratyzację życia wewnątrzwojskowego, w tym dezideologizację sił zbrojnych, oraz reorganizację szkolnictwa wojskowego.

W okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL) Wojsko Polskie zostało bez reszty zdominowane, można by rzec — zawłaszczone, przez rządzącą partię komunistyczną. Kierownicze gremia Polskiej Partii Robotniczej(PPR)/Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR): Biuro Polityczne Komitetu Centralnego i Komitet Centralny (KC), a także tworzone przez nie struktury nieformalne (na przykład Wydział Wojskowy¹ czy

¹ Wydział Wojskowy został utworzony na podstawie „Rezolucji Biura Politycznego KC PPR w sprawie sytuacji i pracy partyjnej w wojsku” z 31 października 1944 roku. Na jego czele stał sekretarz KC PPR Władysław Gomułka. Wydział Wojskowy działał do 3 marca 1945 roku. Szerzej zob. *Kierownictwo PPR i PZPR wobec wojska 1944–1956. Dokumenty do dziejów PRL*, z. 16, oprac. J. Poksiński, A. Kochański, K. Persak, Warszawa 2003, s. 13–17.

Komisja Wojskowa²) przyznały sobie prawo do ingerowania praktycznie we wszystkie sfery funkcjonowania sił zbrojnych. Wywierały zasadniczy wpływ na ich organizację, politykę kadrową, dowodzenie, wyposażenie techniczne czy szkolenie. Przez cały ten czas armia była upolityczniana i poddawana systematycznej indoktrynacji ideologicznej, polegającej na zaszczipianiu światopoglądu i wartości pożądaných z punktu widzenia hegemonu politycznego.

Podstawowym celem reformy armii, kluczowego elementu systemu obronnego, było przywrócenie jej właściwej pozycji i roli, zgodnie z regułami państwa demokratycznego, czyli jak najszybsze uwolnienie Wojska Polskiego od strukturalnego i programowego oddziaływania ideologicznego ze strony Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. W dłuższej perspektywie dążono do zbudowania armii nowoczesnej, lepiej zorganizowanej, wyszkolonej i wyposażonej w nowoczesny sprzęt i uzbrojenie. Priorytetem transformacji Wojska Polskiego w horyzoncie strategicznym było zwiększenie jego zdolności operacyjnych, w tym mobilności i możliwości ekspedycyjnych. Realizacja tych zamierzeń stała się realna po powołaniu 24 sierpnia 1989 roku Tadeusza Mazowieckiego na urząd premiera. Był on jednym z architektów i uczestników okrągłego stołu oraz pierwszym premierem niekomunistycznego rządu w Polsce po II wojnie światowej.

Transformacja armii jest procesem naturalnym, złożonym, polegającym na ciągłym dostosowywaniu sił zbrojnych do zmian zachodzących w środowisku bezpieczeństwa. Transformacja z lat 1989–2015 obejmowała wszelkie obszary funkcjonowania Wojska Polskiego i ich otoczenia. Ponieważ omówienie ich wszystkich przekroczyłoby objętość tego artykułu, skoncentrowano się tylko na przeprowadzonych w jej ramach przeobrażeniach strukturalno-funkcjonalnych. Podstawowym celem tego tekstu jest odpowiedź na następujące pytanie badawcze: Czy dokonane w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (Siły Zbrojne RP) w omawianym okresie zmiany i reformy doprowadziły do zasadniczego przełomu w zakresie ich zdolności operacyjnych?

W drodze do Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego

Na początku transformacji systemowej reforma systemu obronnego oraz restrukturyzacja Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej były jednym z zasadniczych wyzwań, przed którymi stanęła Polska po odrzuceniu systemu komunistycznego i odzyskaniu pełnej suwerenności.

Zmiany, jakie dokonały się w Wojsku Polskim po 1989 roku, objęły organizację wszystkich szczebli, strukturę osobową, zasady funkcjonowania dowództw jednostek i instytucji, ponadto rozbudowane zaplecze okołowojskowe.

Do 25 lutego 1991 roku, czyli do podjęcia decyzji o rozwiązaniu Układu Warszawskiego, Doradczego Komitetu Politycznego, Zjednoczonego Dowództwa Sił Zbrojnych oraz różnych agend wojskowych, naukowych i technicznych, struktury organizacyjne,

² Komisja Wojskowa Biura Politycznego KC PZPR rozpoczęła działalność w maju 1949 roku. Jej pracami kierował przewodniczący KC PZPR Bolesław Bierut. Funkcjonowała do 1951 roku. Por. *Ibidem*, s. 19–20.

system kierowania i dowodzenia Wojska Polskiego, ich wyposażenie, dyslokacja i system logistyczny były podporządkowane strategicznej koncepcji Układu Warszawskiego³.

Zmiany strukturalno-funkcjonalne w polskich siłach zbrojnych, wymuszone głównie katastrofalnym stanem gospodarki, zapoczątkowano już w 1987 roku, obejmując jednak tylko niektóre dziedziny, w tym likwidację niektórych jednostek wojskowych oraz zmniejszenie stanu liczebnego armii. Proces ten uległ przyspieszeniu po podpisaniu przez Polskę 19 listopada 1990 roku Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie (Treaty on Conventional Armed Forces in Europe — CFE). Na mocy jego postanowień Wojsko Polskie, zgodnie z ustalonymi limitami, powinno było w ciągu 40 miesięcy zredukować pięć kategorii sprzętu wojskowego oraz ograniczyć swój stan osobowy do 234 tysięcy żołnierzy⁴.

Na początku stycznia 1990 roku Siły Zbrojne RP miały 314 tysięcy żołnierzy, w tym 108 tysięcy kadry zawodowej i 206 tysięcy żołnierzy zasadniczej służby wojskowej⁵. W ich składzie znajdowały się Wojska Lądowe, podległe dowódcom trzech okręgów wojskowych (warszawskiego, śląskiego i pomorskiego), jednostki Wojsk Obrony Powietrznej Kraju i Wojsk Lotniczych oraz Marynarka Wojenna⁶. Duży potencjał, około kilkanaście procent całej armii, tworzyły jednostki tyłowe i centralnego podporządkowania⁷. Ogólnie struktura organizacyjna polskich sił zbrojnych często powielała rozwiązania radzieckie. Na wyposażeniu Wojska Polskiego znajdowało się między innymi 700 samolotów, 2500 czołgów i 100 okrętów⁸. Potencjał ten miał zdecydowanie ofensywny charakter. W przeważającej części był uzależniony od dostaw ze Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) i innych krajów socjalistycznych. Większość sprzętu i uzbrojenia będącego na stanie polskiej armii była jednak mocno przestarzała bądź wyeksploatowana.

Ważne znaczenie dla przebiegu restrukturyzacji armii miało przyjęcie 21 lutego 1990 roku, na podstawie uchwały Komitetu Obrony Kraju, nowej „Doktryny Obronnej Rzeczypospolitej Polskiej”⁹. Był to pierwszy tej rangi powojenny dokument określający i publicznie eksponujący podstawowe elementy narodowej strategii obronności oraz zadania sił zbrojnych. Doktryna wśród ważnych kwestii narodowego systemu bezpieczeństwa wymieniała: przystosowanie struktur militarnych do rzeczywistych potrzeb obronnych,

³ Z. Trejnis, *Siły zbrojne w państwie demokratycznym i autorytarnym*, Warszawa 1997, s. 313.

⁴ Traktat CFE wszedł w życie 17 lipca 1992 roku. Jego sygnatariuszami były wszystkie państwa członkowskie Paktu Północnoatlantyckiego i Układu Warszawskiego. Szerzej zob. *Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie/Treaty on Conventional Armed Forces in Europe, podpisany 19 listopada 1990 roku w Paryżu*, „Zbiór dokumentów/Recueil de Documents” (PISM) 47, 1991, s. 126–166; R. Zięba, *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 2004, s. 91.

⁵ W szeregach kadry zawodowej służyło 142 generałów, 54 tysięcy oficerów, 29 tysięcy chorążych i 24,6 tysięcy podoficerów zawodowych. *Wojsko Polskie. Fakty i liczby*, Warszawa 1990, s. 16, 25.

⁶ *Raport. Obronność Rzeczypospolitej Polskiej po trzech dekadach suwerenności*, Warszawa 2019, s. 21–22.

⁷ M. Jędrzejko, M. Paszkowski, *Kadra Wojska Polskiego 1989–2012 (studium socjologiczno-politologiczne)*. Wybrane problemy, Warszawa 2014, s. 286–287.

⁸ *Raport. Obronność Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 21.

⁹ *Monitor Polski* 1990, nr 9, poz. 66.

redukcję liczebności sił zbrojnych i nadanie im jednoznacznego charakteru obronnego oraz ograniczenie wydatków obronnych.

Zakres i tempo zmian strukturalno-organizacyjnych w siłach zbrojnych determinowały czynniki zarówno wewnętrzne (polityczne, ekonomiczne, społeczne, techniczne), jak i zewnętrzne (rozpad ZSRR, zjednoczenie Niemiec, zmiany w Europie Środkowej). Pierwszy etap reformy polskiej armii dokonywał się w sytuacji permanentnego kryzysu gospodarczego i finansowego, co odbijało się negatywnie na budżecie Wojska Polskiego. Stały niedobór środków finansowych miał bezpośrednie przełożenie na możliwość utrzymania bieżącej kondycji infrastruktury i wyposażenia technicznego oraz modernizację czy zakup nowego sprzętu i uzbrojenia. Zakłócał też rytmikę szkolenia żołnierzy i jednostek.

Do połowy lat dziewięćdziesiątych XX wieku opracowano przynajmniej kilka, niekiedy sprzecznych ze sobą programów, planów i modeli przeobrażeń strukturalno-organizacyjnych sił zbrojnych. Większość z nich niestety albo nigdy nie doczekała się realizacji, albo była urzeczywistniana fragmentarycznie. Mimo podejmowanych prób, nie zdołano jednak wypracować całościowej i spójnej koncepcji przebudowy armii. W przygotowanym w 1995 roku przez Polski Instytut Spraw Międzynarodowych *Raporcie o stanie bezpieczeństwa państwa* stwierdzono, że ówczesne kierownictwo Wojska Polskiego nie do końca było przekonane o konieczności przeprowadzenia gruntownych zmian w armii i raczej pozorowało aktywność w tym kierunku, dbając przede wszystkim o zachowanie swoich stanowisk¹⁰. Jeśli dodamy do tego częste w tym okresie rotacje na kierowniczych stanowiskach w resorcie obrony narodowej, deficyt kadr cywilnych mających wystarczające kwalifikacje w sprawach wojska i obronności oraz przebiegający od 1990 roku spór o model demokratycznej kontroli i zakres władzy nad wojskiem¹¹ między prezydentem, rządem oraz parlamentem, trudno się dziwić, że restrukturyzacja armii postępowała powoli.

Premier Jan K. Bielecki powołał 21 lutego 1991 roku Międzyresortową Komisję do Spraw Reform w Organizacji Obrony Narodowej¹², na której czele stanął Krzysztof Żabiński, pełniący wówczas funkcję szefa Urzędu Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej. Działający w jej składzie zespół, któremu przewodniczył ówczesny szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, generał dywizji Zdzisław Stelmaszuk, opracował *Koncepcję modelu Sił Zbrojnych lat 90*. W dokumencie postulowano między innymi zmniejszenie stanu osobowego armii do 230–240 tysięcy żołnierzy, pośród których 50% miało być żołnierzy zawodowych, wprowadzenie zmian organizacyjnych w Wojskach Lądowych oraz polepszenie wskaźnika nowoczesności sprzętu i uzbrojenia¹³. Wypracowane przez

¹⁰ Szerzej zob. *Raport o stanie bezpieczeństwa państwa — aspekty zewnętrzne*, Warszawa 1995, s. 23–84.

¹¹ Najbardziej jaskrawym przykładem tego sporu był tak zwany obiad drawski. Zob. M. Jędrzejko, *Armie w dobie przemian — kalendarium najważniejszych wydarzeń w armiach Europy Środkowo-Wschodniej w latach 1989–1997*, Warszawa 1997, s. 234.

¹² Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów nr 67 z dnia 29 grudnia 1990 roku i nr 5 z dnia 21 lutego 1991 roku w sprawie utworzenia Międzyresortowej Komisji do spraw Reform w Organizacji Obrony Narodowej.

¹³ J. Zalewski, *Wojsko Polskie w przemianach ustrojowych 1989–2001*, Warszawa 2002, s. 159–161; J. Kajetanowicz, *Wojsko Polskie w systemie bezpieczeństwa państwa 1945–2010*, Częstochowa 2013, s. 192.

komisję Żabińskiego założenia przedstawiono w *Raporcie Międzyresortowej Komisji do Spraw Reform w Organizacji Obrony Narodowej*. Projekt ustawy w sprawie nowego ustroju sił zbrojnych i polityki obronnej został ujęty w druku sejmowym nr 994 z 19 lipca 1991 roku. Jednak po utworzeniu rządu Jana Olszewskiego w grudniu 1991 roku nie został skierowany pod obrady Sejmu¹⁴. Według Romualda Szeremietiewa, powodem tej decyzji była konieczność „wyjaśnienia kwestii przyszłości sojuszków militarnych”¹⁵.

W 1992 roku przygotowano dwa dokumenty, według których zamierzano dokonać przebudowy systemu obronnego RP: *Założenia Polskiej Polityki Bezpieczeństwa* oraz *Polityka Bezpieczeństwa i Strategia Obronna RP*. Przedstawiono w nich ogólne ramy funkcjonowania obronności w warunkach faktycznej suwerenności Polski, jednocześnie uwzględniając osiągnięcie strategicznego celu, jakim był udział Rzeczypospolitej w Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (North Atlantic Treaty Organization — NATO). W drugim z wymienionych dokumentów, w części dotyczącej sił zbrojnych, ustalono między innymi, że zreformowana armia w stanie pokoju będzie zawierała 230–250 tysięcy żołnierzy, z których 60% miało służyć w Wojskach Lądowych. Zakładano też zwiększenie uzawodowienia wojska do 60–70%¹⁶.

W 1994 roku z kolei resort obrony opracował dokument pod tytułem *Podstawowe problemy obronności Polski*, przyjęty następnie przez Radę Ministrów RP 28 października tegoż roku jako materiał na debatę sejmową dotyczącą obronności¹⁷. W tekście tym przedstawiono kluczowe aspekty obronności naszego państwa, koncentrując się na złej kondycji sił zbrojnych oraz konsekwencjach tego stanu rzeczy dla bezpieczeństwa Polski i samej armii¹⁸.

Jednym z istotnych czynników, który hamował proces restrukturyzacji armii, był stan sprzętu bojowego, znajdującego się na jej wyposażeniu. Przez pierwszych kilka lat po 1989 roku nie podejmowano zdecydowanych działań mających na celu szybkie wycofanie przestarzałego i wyeksploatowanego sprzętu oraz uzbrojenia. Sytuacja ta zaczęła powoli się zmieniać od 1995 roku, kiedy postanowiono wycofać z jednostek starsze typy czołgów i transporterów opancerzonych. Mimo to tuż po wstąpieniu do NATO tylko 24% uzbrojenia Wojsk Lądowych spełniało wymagania nowoczesnego pola walki, 70% sprzętu artyleryjskiego było przestarzałe, a 90% sprzętu łączności wymagało wymiany¹⁹.

Ogólnie w latach 1990–1995 restrukturyzacja Wojska Polskiego przebiegała powoli. Polegała na zmniejszaniu jego stanów osobowych, likwidacji jednostek wojskowych oraz garnizonów. Był to czas postępującej degradacji uzbrojenia, wyposażenia i infrastruktury wojskowej, cięcia wydatków obronnych, a także zażartych sporów o zwierzchnictwo

¹⁴ G. Lewandowski, *Modele organizacyjne Sił Zbrojnych RP*, praca doktorska, Warszawa 2006, s. 75.

¹⁵ R. Szeremietiew, *W prawo marsz! O polityce i wojsku*, Warszawa 1993, s. 214.

¹⁶ M. Jędrzejko, *Armie w dobie przemian...*, s. 92; J. Kajetanowicz, *Wojsko Polskie w systemie...*, s. 192–193.

¹⁷ Z. Trejnis, *Siły zbrojne...*, s. 311.

¹⁸ *Ibidem*, s. 312.

¹⁹ Szerzej zob. M. Jędrzejko, M. Paszkowski, *Kadra Wojska Polskiego...*, s. 159–160, 167.

nad armią. Przebudowując armię i dostosowując ją do charakteru zmian ustrojowych, starano się zachować jej najbardziej wartościową część, decydującą o jej zdolności bojowej²⁰.

Przede wszystkim rozformowano kilkadziesiąt jednostek obrony terytorialnej²¹ i zabezpieczających działania bojowe. Zlikwidowano też część przestarzałej bazy kwatermistrzowskiej i technicznej, przygotowanej do prowadzenia działań bojowych z dala od macierzystych źródeł zaopatrzenia. Poza tym połączono Wojska Lotnicze i Wojska Obrony Powietrznej Kraju w Wojska Lotnicze i Obrony Powietrznej²².

W ramach tworzenia tak zwanej ściany wschodniej przystąpiono też do zmiany dyslokacji jednostek wojskowych. Wcześniej, zgodnie z radziecką doktryną wojenną, niemal 70% potencjału bojowego armii usytuowane było w zachodniej części kraju²³. W celu pełniejszego zabezpieczenia granicy wschodniej w 1992 roku utworzono nowy, Krakowski Okręg Wojskowy²⁴. W połowie 1994 roku w okręgu tym przystąpiono także do formowania jednostki nowego typu — 25. Dywizji Kawalerii Powietrznej z dowództwem w Łodzi. W tym samym czasie podjęto decyzję o przekształceniu 11. Dywizji Zmechanizowanej w Żaganiu w 11. Dywizję Kawalerii Pancernej oraz 8. Dywizji Zmechanizowanej w Koszalinie w 8. Dywizję Obrony Wybrzeża. Rozwinięto też, dotychczas skadrowaną, 10. Dywizję Zmechanizowaną w Opolu²⁵.

W latach 1993–1995 strukturę brygadową tworzyły, między innymi: 10. Dywizja Zmechanizowana w Opolu, 11. Dywizja Kawalerii Pancernej w Żaganiu, 12. Dywizja Zmechanizowana w Szczecinie, 16. Dywizja Zmechanizowana w Elblągu. Nowa struktura miała zapewnić im większą samodzielność i elastyczność działania²⁶.

W składzie Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej znajdowały się wówczas: trzy korpusy obrony powietrznej (1., 2. i 3.) oraz nowo sformowany 4. Korpus Lotniczy²⁷.

²⁰ Z. Trejnis, *Siły zbrojne...*, s. 315–316; B. Balcerowicz, *Cztery razy „R”*, „Polska Zbrojna” 2010. Wydanie specjalne: *20 lat transformacji*, s. 10.

²¹ Wojska Obrony Terytorialnej Kraju istniały w Siłach Zbrojnych PRL do schyłku lat osiemdziesiątych XX wieku. W kolejnych dwóch dekadach podjęto kilka prób ich reaktywowania, między innymi w latach 1999–2001 utworzono siedem brygad obrony terytorialnej. W 2008 roku, w związku z podjęciem decyzji o profesjonalizacji Sił Zbrojnych RP, postanowiono rozformować istniejące jeszcze jednostki. Wojska obrony terytorialnej uznane zostały za zbędne, nieperspektywiczne. Por. J. Tomaszewski, *Formowanie Wojsk Obrony Terytorialnej*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2019, nr 26, s. 70–71.

²² *Raport o stanie bezpieczeństwa...*, s. 99–140.

²³ M. Jędrzejko, M. Paszkowski, *Kadra Wojska Polskiego...*, s. 284; S. Jarmoszko, *Przemiany w Siłach Zbrojnych RP pierwszej dekady transformacji ustrojowej*, rozprawa habilitacyjna, „Zeszyty Naukowe AON” 2000, dodatek do nr 3, s. 191.

²⁴ S. Zając, *Z dziejów Krakowskiego Okręgu Wojskowego*, Warszawa 1995, s. 174; R. Szandrocho, *Wybrane problemy gotowości obronnej państwa*, Wrocław 2013, s. 337.

²⁵ J. Kajetanowicz, *Wojsko Polskie w systemie...*, s. 195; W. Kaleta, 25. *Dywizja Kawalerii Powietrznej*, „Polska Zbrojna” 1997, nr 20, s. 12–13; E. Szwagrzyk, *Dywizja jutra*, „Polska Zbrojna” 1994, nr 54, s. 1.

²⁶ J. Kajetanowicz, *Wojsko Polskie w systemie...*, s. 194–196; R. Przeciszewski, *Budowanie dywizji*, „Polska Zbrojna” 1993, nr 218, s. 5; K. Czernikowski, 16. *Pomorska Dywizja Zmechanizowana im. Króla Kazimierza Jagiellończyka — fakty, wydarzenia i...*, Malbork 2012, s. 88.

²⁷ W. Tkaczew, *Przemiany strukturalne i organizacyjne Wojska Polskiego w latach 1989–2014*, „Wiedza Obronna” 2015, nr 4, s. 55; J. Gruszczyński, *Wojska lotnicze i obrony powietrznej 1990–1999. Od współpracy*

Marynarka Wojenna grupowała cztery związki taktyczne: trzy flotylle (3. Flotyllę Okrętów, 8. i 9. Flotyllę Obrony Wybrzeża) oraz działającą od stycznia 1995 roku Brygadę Lotnictwa Marynarki Wojennej²⁸.

W omawianym okresie szybko spadała liczebność Wojska Polskiego. O ile 1 stycznia 1990 roku w jego szeregach służyło 314 tysięcy żołnierzy, o tyle pod koniec 1995 roku już tylko 223 600, w tym 86 200 żołnierzy zawodowych i 137 400 żołnierzy służby zasadniczej²⁹.

Dramatycznie też zmniejszał się poziom wydatków przeznaczanych na potrzeby sił zbrojnych. W latach 1987–1992 obniżyły się one o 50%. W 1993 roku budżet Wojska Polskiego zredukowano o kolejne 9% w porównaniu do 1992 roku. Niekorzystna też była jego struktura. W 1993 roku aż 66% środków przeznaczano na utrzymanie stanów osobowych, a tylko 13% na zakupy uzbrojenia³⁰. W połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku współczynnik nowoczesności wyposażenia i uzbrojenia polskiej armii kształtował się na poziomie 5–25%, przy normach natowskich 30–50%³¹.

W początkowym okresie przebudowy armii dokonano także licznych zmian kadrowych na kluczowych stanowiskach w siłach zbrojnych. W latach 1990–1991 wymieniono praktycznie całe wojskowe kierownictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, wszystkich dowódców okręgów wojskowych i rodzajów sił zbrojnych oraz blisko 70% ich zastępców. Zmiany personalne objęły 267 etatów generalskich³².

Reformy kadrowe kontynuowano również w latach następnych. Ich nadrzędnym celem było odmłodzenie kadry zawodowej armii oraz wprowadzenie odpowiedniej do standardów NATO proporcji struktury stopni wojskowych dla oficerów, chorążych i podoficerów oraz liczby stanowisk cywilnych w stosunku do wojskowych. Wiązało się to z koniecznością redukcji liczby stanowisk oficerskich oraz zwiększeniem liczby funkcji zajmowanych przez podoficerów zawodowych i liczby etatów przewidzianych dla specjalistów cywilnych. W następstwie podjętych działań w okresie 1989–1999 ze służby w Wojsku Polskim odeszło ponad 77 tysięcy żołnierzy zawodowych. Było to bez mała 70% stanu ewidencyjnego kadry z roku 1988. W tym samym czasie armię zasililo około 64 tysięcy nowych żołnierzy zawodowych. Przeprowadzone w latach dziewięćdziesiątych XX wieku reformy kadrowe spowodowały, że u schyłku tej dekady, w roku 1999, w polskich siłach zbrojnych służyło 80 634 żołnierzy zawodowych, w tym: 36 023 oficerów (44,7% ogółu kadry), 24 912 chorążych (30,9%) oraz 19 699 podoficerów zawodowych (24,4%)³³. Nastąpiła też oczekiwana wymiana pokoleniowa kadry zawodowej. Nie doszło

do integracji z NATO, [w:] *90 lat polskiego lotnictwa wojskowego — wyzwania przyszłości*, red. J. Zieliński, Dąblin 2008, s. 112–119.

²⁸ J. Kajetanowicz, *Wojsko Polskie w systemie...*, s. 204–205; J. Cieślak, *Polska Marynarka Wojenna 1995*, Warszawa 1995, s. 13.

²⁹ W. Tkaczew, *Przemiany...*, s. 90.

³⁰ J. Zalewski, *Wojsko Polskie w przemianach...*, s. 171–172; R. Polak, J. Telep, *Kierunek armia zawodowa? — aspekty ekonomiczne przebudowy i modernizacji SZ RP*, Warszawa 2002, s. 16–17.

³¹ J. Zalewski, *Wojsko Polskie w przemianach...*, s. 175.

³² S. Jarmoszko, *Przemiany w Siłach Zbrojnych...*, s. 211.

³³ M. Jędrzejko, M. Paszkowski, *Kadra Wojska Polskiego...*, s. 307–308.

jednak do przekształcenia w pożądanym kierunku struktury kadry zawodowej, w której nadal dominującą rolę odgrywali oficerowie.

W ustawie z dnia 14 grudnia 1995 r. o urządzenie Ministra Obrony Narodowej³⁴ ustalono podział kompetencji w kierowaniu resortem Obrony Narodowej i siłami zbrojnymi między cywilnego ministra obrony narodowej i szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Zakończyło to spory toczące się od początku transformacji sił zbrojnych wokół sposobu kierowania armią i podległości szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, który został bezpośrednio podporządkowany ministrowi obrony narodowej. Miał odpowiadać za dowodzenie militarną częścią armii w czasie pokoju przez dowódców rodzajów sił zbrojnych i okręgów wojskowych. Natomiast do obowiązków ministra obrony narodowej należało przygotowanie założeń obronnych państwa, w tym propozycji dotyczących rozwoju i struktury sił zbrojnych oraz opracowanie aktów normatywnych odnoszących się do problematyki obronności. Tym samym, zgodnie z praktyką stosowaną w armiach państw należących do NATO, dokonano wyraźnego oddzielenia funkcji polityczno-administracyjnych wojska od zadań operacyjno-dowódczych³⁵.

W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku przebudowa Wojska Polskiego wyraźnie przyspieszyła, na co niemały wpływ miało zaproszenie Polski do współpracy z NATO w formule „Partnerstwa dla Pokoju” (PdP) oraz rozpoczęcie rozmów akcesyjnych do sojuszu. Faktyczny udział Polski w tym programie rozpoczął się 5 lipca 1994 roku wraz z podpisaniem przez przedstawicieli rządu Rzeczypospolitej Polskiej na posiedzeniu Stałej Rady Ambasadorów NATO Indywidualnego Programu Partnerstwa (IPP)³⁶.

Uczestnictwo Polski w programie „Partnerstwo dla Pokoju” spowodowało zintensyfikowanie procesu modelowania struktur armii. W kwietniu 1997 roku utworzono Dowództwo Wojsk Lądowych, co oznaczało zmianę systemu dowodzenia nimi. Jesienią 1997 roku, w Śląskim Okręgu Wojskowym, rozformowano dowództwo 5. Dywizji Zmechanizowanej w Gubinie, a w 1998 roku rozpoczęto likwidację 2. Dywizji Zmechanizowanej w Wałczu oraz 10. Dywizji Zmechanizowanej w Opolu³⁷.

Podjęto też prace nad dostosowaniem narodowych procedur planowania obronnego do obowiązujących w Pakcie Północnoatlantyckim oraz zaadaptowaniem natowskich procedur operacyjnych, techniki pracy sztabowej, metodyki szkolenia wojsk czy terminologii wojskowej.

W drugiej dekadzie września 1994 roku na podpoznańskim poligonie w Biedrusku przeprowadzono pierwsze w ramach programu „Partnerstwo dla Pokoju” ćwiczenia wojskowe, którym nadano kryptonim „Most Współpracy”. Zapoczątkowały one szeroką współpracę wojskową między Polską i jej zachodnimi partnerami w układzie zarówno

³⁴ Dz.U. z 1996, Nr 10, poz. 56.

³⁵ T. Sokołowski, *Kierunki i funkcje prac legislacyjnych reformujących sposób funkcjonowania Ministerstwa Obrony Narodowej i Sił Zbrojnych RP*, [w:] *Parlament a obronność*, red. T. Sokołowski, T. Uliński, Toruń 2000, s. 107.

³⁶ P. Kłudka, P. Wieczorek, *Droga Polski do NATO — próba bilansu*, Warszawa 1997, s. 26; NATO. *Vademecum. Partnerstwo i współpraca*, Warszawa 1995, s. 241.

³⁷ J. Kajetanowicz, *Wojsko Polskie w systemie...*, s. 198.

multilateralnym (w ramach NATO), jak i bilateralnym (na przykład ze Stanami Zjednoczonymi, Francją, Niemcami, Wielką Brytanią i Kanadą). Przybierała ona różne formy³⁸. W okresie od zainaugurowania w 1994 roku programu „Partnerstwo dla Pokoju” do wstąpienia Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego zrealizowano ponad 2500 różnych przedsięwzięć szkoleniowych, konsultacyjnych, planistycznych i edukacyjnych. W tym czasie kilkuset polskich oficerów przeszło specjalistyczne szkolenia i praktyki w strukturach dowodzenia i armiach sojuszniczych NATO, a około 250 ukończyło wojskowe studia wyższe lub podyplomowe na Zachodzie. W przyspieszonym tempie kierowano też żołnierzy na kursy językowe³⁹.

Wybrane formacje polskich sił zbrojnych brały również udział w operacjach militarnych prowadzonych przez Sojusz Północnoatlantycki. Pierwszym takim pododdziałem był 16. Batalion Powietrznodesantowy 6. Brygady Desantowo-Szturmowej, jednostki zgłoszonej w styczniu 1995 roku do programu „Partnerstwo dla Pokoju”. Uczestniczył on (od 5 lutego 1996 roku) w dowodzonych przez NATO Siłach Implementacyjnych (Implementation Force — IFOR), operujących na terenie Bośni i Hercegowiny w latach 1995–1996. Następnie (od stycznia 1997 roku) batalion ten wszedł w skład działających w Bośni i Hercegowiny pod egidą NATO do 2004 roku Sił Stabilizacyjnych (Stabilisation Force — SFOR)⁴⁰.

We wrześniu 1997 roku rząd z premierem Włodzimierzem Cimoszewiczem przyjął piętnastoletni program modernizacji sił zbrojnych, znany jako *Program Armia 2012*, który w październiku 1998 roku, w związku z finalizacją polskich starań o członkostwo w NATO, został zmodyfikowany i przyjęty pod nazwą *Program Integracji z Organizacją Traktatu Północnoatlantyckiego i Modernizacji Sił Zbrojnych w latach 1998–2012*⁴¹. Zakładano w nim między innymi stopniowe dostosowywanie struktur Sił Zbrojnych RP do prognozowanego charakteru ich zadań oraz zwiększenie poziomu ich uzawodowienia i profesjonalizacji. Liczebność Wojska Polskiego miała się zmniejszyć w 2004 roku do 180 tysięcy żołnierzy⁴².

Realizując ten program, choć i tym razem ze względu na niewielkie środki finansowe oraz zmianę ekipy rządzącej tylko fragmentarycznie, w styczniu 1999 roku zredukowano liczbę okręgów wojskowych do dwóch, likwidując warszawski i krakowski. Z wykorzystaniem dowództwa Krakowskiego Okręgu Wojskowego i części podległych mu jednostek utworzono Korpus Powietrzno-Zmechanizowany z dowództwem usytuowanym

³⁸ Zob. K. Piątkowski, *Polska i NATO w przededniu rozszerzenia*, „Studia i Materiały” 1998, nr 50, s. 63.

³⁹ M. Jędrzejko, M. Paszkowski, *Kadra Wojska Polskiego...*, s. 193–198, 200.

⁴⁰ Szerzej zob. M. Klisz, *Udział 16. Batalionu Powietrznodesantowego w operacji stabilizacyjnej w Bośni i Hercegowinie*, cz. 2. Szczegóły użycia 16. bpd w operacji IFOR oraz wnioski z analizy czynników operacyjnych: sił, obszaru, czasu, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2019, nr 3, s. 231–247; PKW IFOR/SFOR, <http://skmponz.szczecin.pl/pkw-ifor-sfor/> (dostęp: 5.09.2023).

⁴¹ *Raport o stanie państwa i działalności rządu w latach 1997–2001*, Warszawa 2001, s. 195.

⁴² *Ibidem*, s. 195.

w Krakowie⁴³. Podjęto też wiele przedsięwzięć zmierzających do uzyskania interoperacyjności Wojska Polskiego z siłami NATO⁴⁴.

Rezultaty wprowadzonych w armii w czasie pierwszych dziesięciu lat zmian organizacyjno-funkcjonalnych nie były zadowalające. Nie dokonał się w niej oczekiwany przełom jakościowy. W tym czasie nie tylko nie zdołano upodobnić struktury Wojska Polskiego do tej istniejącej w siłach zbrojnych państw NATO. Nie osiągnięto też zakładanej poprawy jego zdolności bojowej, technicznej i materiałowego wyposażenia czy zwiększenia mobilności⁴⁵. Natomiast najbardziej dostrzegalnym efektem prowadzonej w tym okresie restrukturyzacji, bez wątpienia, była redukcja potencjału armii: stanu osobowego, jednostek, wyposażenia i uzbrojenia oraz budżetu obronnego. Na przykład, w omawianym okresie stan etatowy Wojska Polskiego zmniejszył się aż o 178 660 stanowisk⁴⁶.

Po wstąpieniu do Sojuszu Północnoatlantyckiego

Wstąpienie Polski do NATO 12 marca 1999 roku spowodowało w Siłach Zbrojnych RP prawdziwą rewolucję. Przeobrażenia, jakie się w nich dokonały w kolejnych latach i dekadach, objęły bez mała wszystkie obszary działalności i dziedziny życia wojska: struktury organizacyjne i system kadr, modernizację techniczną, system szkolenia dowództw, wojsk oraz doktryny. W roku przyjęcia Polski do NATO liczba etatów Wojska Polskiego kształtowała się na poziomie blisko 226 tysięcy⁴⁷.

Latem 1999 roku po raz kolejny dokonano przekształceń strukturalno-organizacyjnych w Ministerstwie Obrony Narodowej. Kluczowe przeobrażenia dokonały się zwłaszcza w Sztapie Generalnym Wojska Polskiego, którego struktura została dostosowana do tej obowiązującej w Pakcie Północnoatlantyckim⁴⁸.

We wrześniu tego roku zakończono formowanie Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschód z dowództwem w Szczecinie. Korpus realizuje zadania obrony zbiorowej, wynikające z artykułu 5. Traktatu waszyngtońskiego oraz misje wspierania działań pokojowych i humanitarnych podejmowanych przez NATO. Ważnym aspektem jego działalności jest także pogłębianie współpracy wojskowej między Polską, Niemcami oraz Danią⁴⁹.

W styczniu 2000 roku Rada Ministrów zaakceptowała nową *Strategię Bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*⁵⁰, a w maju tego roku przyjęła *Strategię Obronności Rzeczypospolitej*

⁴³ *Korpus Powietrzno-Zmechanizowany (1999–2001)*, https://archiwum-colad-dkl.wp.mil.pl/pl14_20.html (dostęp: 22.08.2023).

⁴⁴ Szerzej zob. R. Mroziewicz, *Od współpracy do integracji*, „Myśl Wojskowa” 1999, nr 4, s. 49–52.

⁴⁵ *Raport o stanie państwa...*, s. 191–202.

⁴⁶ Por. G. Czekaj, W. Wnuk, *Doganianie NATO*, „Polska Zbrojna”. Wydanie specjalne: *20 lat transformacji*, 2010, s. 29.

⁴⁷ F. Gągor, *Siły Zbrojne RP po 10 latach członkostwa Polski w NATO*, „Armia” 2009, nr 3–4, s. 13.

⁴⁸ Por. J. Zalewski, *Wojsko Polskie w przemianach...*, s. 228–231.

⁴⁹ E. Pietrzyk, *Wielonarodowy Korpus Północno-Wschodni*, „Myśl Wojskowa” 1999, nr 4, s. 159–170.

⁵⁰ S. Koziej, *Strategia Bezpieczeństwa i Obronności Rzeczypospolitej Polskiej po wstąpieniu do NATO*. Skrypt internetowy, s. 5–10, www.koziej.pl (dostęp: 27.08.2023).

*Polskiej*⁵¹. Drugi z dokumentów określał podstawowe interesy narodowe i cele strategiczne, dokonywał oceny wyzwań i zagrożeń polityczno-militarnych oraz przedstawiał koncepcję obronną, w tym zasady polskiej strategii obronności. W następnych latach obie strategie były nowelizowane, co znalazło swoje odzwierciedlenie w nowych dokumentach strategicznych⁵².

Sejm RP uchwalił ustawę z dnia 25 maja 2001 roku o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001–2006⁵³. Ustalono w niej, że wydatki obronne państwa będą wynosiły co najmniej 1,95% PKB brutto z poprzedniego roku, w tym nie mniej niż 20% na modernizację techniczną sił zbrojnych. Zasada ta obowiązywała do 2015 roku. W latach 2001–2013 budżet MON (w złotych) systematycznie się zwiększał, od 15,1 miliarda w 2001 roku do 31,2 miliarda w 2013 roku⁵⁴. W 2014 roku planowane wydatki na obronność kraju kształtowały się na poziomie 32 miliardy⁵⁵, a w 2015 roku — 38,4 miliarda⁵⁶.

Wspomniana ustawa z 25 maja 2001 roku tworzyła stabilną podstawę dla realizacji przyjętego w styczniu tego samego roku *Programu Przebudowy i Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP na lata 2001–2006*⁵⁷, który wpisywał się w system planowania obronnego Sojuszu Północnoatlantyckiego. Program zakładał stopniowe przebudowanie całych sił zbrojnych, doprowadzenie trzeciej ich części do pełnej interoperacyjności w ramach NATO oraz zapewnienie jej średnich standardów armii państw tej organizacji w zakresie wyposażenia, uzbrojenia i mobilności. Stan liczebny sił zbrojnych określono na poziomie 150 tysięcy żołnierzy, w tym 75 tysięcy zawodowych.

Tylko w pierwszych trzech latach realizacji tego programu konieczne zmiany organizacyjne doprowadziły do zlikwidowania 770 jednostek wojskowych, kolejnych 890 jednostek przeformowano, od podstaw utworzono 205 jednostek, zmieniono też miejsce stacjonowania 100 jednostkom, przemieszczając je do wschodniej części kraju⁵⁸. Wśród rozformowanych jednostek był między innymi Korpus Powietrzno-Zmechanizowany, a między nowo utworzonymi dwa korpusy zmechanizowane: pierwszy z dowództwem w Bydgoszczy i drugi z dowództwem w Krakowie⁵⁹. Ze służby zwolniono kilkanaście

⁵¹ *Ibidem*, s. 11–30.

⁵² W interesującym nas okresie kolejne Strategie Bezpieczeństwa Narodowego RP ukazały się jeszcze w latach 2003, 2007 i 2014. Natomiast nowa Strategia Obronności RP została opublikowana w 2009 roku.

⁵³ Dz.U. z 2001, Nr 76, poz. 804 ze zm.

⁵⁴ Por. A. Korolczuk, *Transformacja Sił Zbrojnych RP 1999–2014. Aspekt finansowy*, „Kwartalnik Collegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace” 2016, nr 3, s. 197.

⁵⁵ *Budżet i plany inwestycyjne MON w roku 2014*, <https://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,9,40,5344,inne,wydarzenia,budzet-i-plany-inwestycyjne-mon-w-roku-2014> (dostęp: 25.08.2023).

⁵⁶ *Budżet MON w 2015 roku*, <https://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,9,40,7914,inne,wydarzenia,budzet-mon-w-2015-roku> (dostęp: 25.08.2023).

⁵⁷ Szerzej zob. *Program Przebudowy i Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP w latach 2001–2006. Synteza*, Warszawa 2001; W. Pszenny, *Regulacje prawne dotyczące kierunków rozwoju sił zbrojnych*, „Kwartalnik Bellona” 2011, nr 2, s. 27–29.

⁵⁸ M. Jędrzejko, M. Paszkowski, *Kadra Wojska Polskiego...*, s. 238.

⁵⁹ Szerzej zob. J. Kajetanowicz, *Wojsko Polskie w systemie ...*, s. 208–210; *Korpus Powietrzno-Zmechanizowany (1999–2001)*, https://archiwum-colad-dkl.wp.mil.pl/pl14_20.html (dostęp: 3.08.2023).

tysięcy żołnierzy zawodowych⁶⁰. W okresie 1999–2008 rozformowano prawie 2100 jednostek wojskowych, przeformowano ponad 3200 oraz utworzono od podstaw nowych blisko 700⁶¹.

W latach 2000–2004 zlikwidowano także 68 garnizonów wojskowych, a do końca 2012 roku kolejnych 81. W dłuższym okresie, 1989–2012, podobny los spotkał aż 190 garnizonów Wojska Polskiego⁶². Były wśród nich tak znaczące, jak: Babimost, Goleniów, Gubin, Koźuchów, Nowe Miasto nad Pilicą, Słubice, Zegrze Pomorskie, Żary.

Na początku pierwszej dekady XXI wieku dokonano też reorganizacji szkolnictwa wojskowego. W lipcu 2002 roku rozformowano Wojskową Akademię Medyczną⁶³, a Wojskowa Akademia Techniczna i Akademia Marynarki Wojennej zostały przekształcone w uczelnie wojskowo-cywilne. We wrześniu tego roku zredukowano liczbę szkół oficerskich Wojsk Lądowych, likwidując wyższe szkoły oficerskie w Poznaniu i Toruniu oraz przekształcając Wyższą Szkołę Oficerską we Wrocławiu w Wyższą Szkołę Oficerską Wojsk Lądowych⁶⁴. Ponadto w związku z planowanym wygaszeniem korpusu chorążych, w kwietniu 2002 roku postanowiono rozformować 11 istniejących szkół kształcących tę grupę osobową żołnierzy, a zamiast nich utworzyć osiem szkół podoficerskich⁶⁵.

W tym czasie nastąpiło też połączenie korpusów chorążych zawodowych i podoficerów zawodowych w jeden korpus podoficerów zawodowych. Poza tym utworzono korpus szeregowych zawodowych, co miało doprowadzić do profesjonalizacji stanowisk, które wcześniej były obsadzone przez żołnierzy zasadniczej służby wojskowej⁶⁶.

W 2005 roku Wojsko Polskie obejmowało 141 500 żołnierzy: w Wojskach Lądowych 89 000, w Siłach Powietrznych 30 000, w Marynarce Wojennej 14 300⁶⁷. Pozostali żołnierze służyli w instytucjach centralnych Ministerstwa Obrony Narodowej, jednostkach logistycznych, szkolnictwie wojskowym, organach administracji wojskowej.

Integracja z NATO spowodowała konieczność utworzenia nowych struktur dowodzenia oraz wsparcia i zabezpieczenia działań. W 2003 roku utworzono Dowództwo Operacyjne Sił Zbrojnych RP⁶⁸. Sformowano też Centrum Operacji Powietrznych i Cen-

⁶⁰ W 2001 roku ze służby zwolniono ponad 2 tysiące żołnierzy zawodowych, a w latach 2002–2003 odpowiednio ponad 4 tysiące i 7,5 tysiąca. Biuletyn nr 2453/IV Sejmowej Komisji Obrony Narodowej z dnia 29 października 2003 roku na temat informacji Rady Ministrów o realizacji „Programu Przebudowy i Modernizacji Sił Zbrojnych RP w latach 2001–2006”, s. 2–9.

⁶¹ F. Gągor, *Dziesięć lat w NATO*, „Kwartalnik Bellona” 2009, nr 1, s. 20.

⁶² M. Jędrzejko, M. Paszkowski, *Kadra Wojska Polskiego...*, s. 89, 264.

⁶³ Por. Ustawa z dnia 27 lipca 2002 r. o utworzeniu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, Dz.U. z 2002, Nr 141, poz. 1184.

⁶⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 grudnia 2001 r. w sprawie zniesienia niektórych wyższych szkół oficerskich oraz utworzenia Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych we Wrocławiu, Dz.U. z 2002, Nr 1, poz. 4.

⁶⁵ R. Kałużny, *Szkoły chorążych w Polsce w latach 1967–2002*, „Zeszyty Naukowe Akademii Wojsk Lądowych” 2006, nr 3, s. 88–101.

⁶⁶ Korpus ten został utworzony na podstawie Ustawy z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (Dz.U. z 2003, Nr 179, poz. 1750 ze zm.); F. Gągor, *Dziesięć lat w NATO...*, s. 10.

⁶⁷ „The Military Balance 2005–2006”, London 2005, s. 92.

⁶⁸ *Raport. Obronność Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 24.

trum Operacji Morskich⁶⁹. W grudniu 2006 roku utworzono Inspektorat Wsparcia Sił Zbrojnych⁷⁰. W tym samym roku powołano Inspektorat Wojskowej Służby Zdrowia⁷¹. Natomiast w 2010 roku powstał Inspektorat Uzbrojenia Ministerstwa Obrony Narodowej⁷².

W październiku 2006 roku w miejsce rozwiązanych Służb Informacyjnych Wojska Polskiego powołano Służbę Wywiadu Wojskowego oraz Służbę Kontrwywiadu Wojskowego⁷³.

Po przystąpieniu do Paktu Północnoatlantyckiego powołano też nowe rodzaje sił zbrojnych. W 2004 roku Wojska Lotnicze i Obrony Powietrznej przekształcono w Siły Powietrzne⁷⁴, co wynikało z potrzeby dostosowania ich nazwy do tej obowiązującej w NATO. Utworzono 24 maja 2007 roku czwarty rodzaj sił zbrojnych — Wojska Specjalne⁷⁵. Tworzą one elitarny komponent sił zbrojnych.

Od 1999 roku intensywnie zmieniano programy szkolenia i kształcenia w uczelniach wojskowych oraz ośrodkach szkoleniowych. Dodatkowym szkoleniem objęto praktycznie całość kadry zawodowej sił zbrojnych. Duża jej część przeszła ten proces za granicą, głównie w Stanach Zjednoczonych, ale też w Wielkiej Brytanii, Francji, Niemczech, Kanadzie i Holandii⁷⁶.

Członkostwo w NATO wymusiło wymianę w znacznym stopniu przestarzałego bądź wyeksploatowanego sprzętu bojowego będącego na wyposażeniu polskiej armii. W pierwszej dekadzie XXI wieku główne wysiłki modernizacyjne objęły zakupy uzbrojenia i wyposażenia, które miały zwiększyć jej sprawność i zdolności bojowe, między innymi kołowych transporterów opancerzonych „Rosomak”, przeciwpancernych pocisków kierowanych „Spike”, czołgów „Leopard”, samolotów F-16 oraz samolotów transportowych C-295M „Casa” i C-130 „Hercules”. Poza inwestowaniem w systemy uzbrojenia modernizowano połowe systemy łączności i informatyki, wprowadzono zautomatyzowane zestawy kierowania ogniem dywizjonów artylerii oraz zintegrowane węzły połowego systemu dowodzenia. Niemalę środki wydatkowano na zakup sprzętu transportowego i wyposażenia indywidualnego żołnierza⁷⁷.

⁶⁹ *Ibidem.*

⁷⁰ *Ibidem.*

⁷¹ Por. *Zakres działania Inspektoratu Wojskowej Służby Zdrowia*, Decyzja nr 32/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 23 stycznia 2007 r. w sprawie zakresu działania Inspektoratu Wojskowej Służby Zdrowia, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-resortowe-dzialania-inspektoratu-wojskowej-sluzby-zdrowia-34109631> (dostęp: 12.08.2023).

⁷² Por. *Inspektorat Uzbrojenia*, <https://archiwum-ui.wp.mil.pl/strony.arttykul.58.0.html> (dostęp: 12.08.2023).

⁷³ *Raport. Obronność Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 25.

⁷⁴ R. Rochowicz, *Lotnicza jedność*, „Polska Zbrojna” 2004, nr 27, s. 13.

⁷⁵ Por. Ustawa z dnia 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2007, Nr 107, poz. 732). Szerzej na temat Wojsk Specjalnych zob. B. Pacek, *Wojska Specjalne Sił Zbrojnych RP*, Warszawa-Siedlce 2019.

⁷⁶ F. Gągor, *Siły Zbrojne RP po 10 latach...*, s. 14.

⁷⁷ F. Gągor, *Dziesięć lat w NATO...*, s. 17; M. Gocuł, *Współczesne uwarunkowania funkcjonowania i rozwoju Sił Zbrojnych RP*, „Kwartalnik Bellona” 2014, nr 1, s. 17, 23.

Od 2009 roku modernizacja techniczna była prowadzona na podstawie 14 programów operacyjnych⁷⁸, będących zbiorem wzajemnie powiązanych i skoordynowanych ze sobą przedsięwzięć obejmujących wszystkie najważniejsze obszary działalności Wojska Polskiego.

Rada Ministrów RP przyjęła 5 sierpnia 2008 roku *Program Profesjonalizacji Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2008–2010*⁷⁹, decydując tym samym o wprowadzeniu w Polsce armii zawodowej. Program profesjonalizacji zakładał zawieszenie obowiązkowej służby wojskowej i przeszkolenia wojskowego, wprowadzenie kontraktowej zawodowej służby wojskowej oraz utworzenie Narodowych Sił Rezerwowych (NSR). Zgodnie z założeniami programu profesjonalizacji, liczebność Sił Zbrojnych RP na koniec 2010 roku miała wynosić 120 tysięcy żołnierzy, w tym 100 tysięcy żołnierzy zawodowych i 20 tysięcy żołnierzy Narodowych Sił Rezerwowych⁸⁰.

W 2010 roku, po zakończeniu realizacji programu uzawodowienia sił zbrojnych, ich stan osobowy kształtował się na poziomie 100 272 żołnierzy (w komponencie zawodowym), w tym: 47 300 w Wojskach Lądowych, 17 500 w Siłach Powietrznych, 8000 w Marynarce Wojennej i 1650 w Wojskach Specjalnych (pozostali żołnierze służyli w instytucjach centralnych Ministerstwa Obrony Narodowej, jednostkach logistycznych, szkolnictwie wojskowym, organach administracji wojskowej)⁸¹.

Rok 2010 zapisał się tragicznie w historii Polski i polskiego wojska. W katastrofie lotniczej w Smoleńsku 10 kwietnia zginęli przedstawiciele najwyższych władz państwowych oraz duża część ówczesnego kierownictwa armii, w tym Prezydent RP — zwierzchnik Sił Zbrojnych RP, szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego i wszyscy dowódcy rodzajów sił zbrojnych. Wymusiła ona przeprowadzenie wielu zmian personalnych i organizacyjnych.

W pierwszej dekadzie XXI wieku w wyniku zmian organizacyjnych uproszczono i usprawniono strukturę organizacyjną sił zbrojnych, dostosowując ją do rzeczywistych potrzeb operacyjnych. Podniesiono też jakość dowodzenia oraz zlikwidowano nadmierne rozbudowane ogniwa pośrednie. Ponadto dokonano zmian dyslokacyjnych jednostek wojskowych oraz rozgraniczenia Sił Zbrojnych RP na wojska operacyjne i wojska wsparcia. Wreszcie częściowo przebrojono je w nowocześniejszy sprzęt oraz przeprowadzono ich uzawodowienie.

Przeobrażenia składu Sił Zbrojnych RP były kontynuowane również w drugiej dekadzie XXI wieku. W 2011 roku zdecydowano o rozformowaniu w Wojskach Lądowych 1. Dywizji Zmechanizowanej z dowództwem w Legionowie⁸². Rozwiązano też między innymi 1. Brygadę Artylerii, a w Siłach Powietrznych 1. Brygadę Rakiet Obrony

⁷⁸ *Ibidem*, s. 24.

⁷⁹ *Informacja. Stan profesjonalizacji Sił Zbrojnych RP*, Warszawa, styczeń 2010, s. 2, <https://www.bbn.gov.pl/download.php?s=1&id=3736> (dostęp: 5.08.2023).

⁸⁰ *Ibidem*, s. 4.

⁸¹ J. Kajetanowicz, *Transformacja Sił Zbrojnych RP 1999–2020. Aspekt organizacyjny*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2021, z. 1, s. 93, https://ies.lublin.pl/wp-content/uploads/2021/12/riesw_2021-01-05.pdf (dostęp: 10.08.2023).

⁸² *Ibidem*, s. 93–94.

Powietrznej⁸³. Poza tym 31 grudnia 2011 roku rozformowano dwa ostatnie okręgi wojskowe — Śląski i Pomorski, co tłumaczono koniecznością racjonalizacji struktury organizacyjnej Wojska Polskiego⁸⁴.

Sejm RP uchwalił 21 czerwca 2013 roku ustawę o zmianie ustawy o Urzędzie Ministra Obrony Narodowej oraz niektórych innych ustaw⁸⁵, która zreformowała istniejący wcześniej system kierowania i dowodzenia Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Weeszła w życie 1 stycznia 2014 roku. W miejsce dotąd funkcjonujących sześciu odrębnych organów dowodzenia Sił Zbrojnych RP: Dowództwa Wojsk Lądowych, Dowództwa Sił Powietrznych, Dowództwa Marynarki Wojennej, Dowództwa Wojsk Specjalnych, Dowództwa Operacyjnego Sił Zbrojnych oraz Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych, utworzono dwa strategiczne dowództwa połączone — Dowództwo Generalne Rodzajów Sił Zbrojnych i Dowództwo Operacyjne Rodzajów Sił Zbrojnych. Sztab Generalny został wyłączony z dotychczasowego systemu dowodzenia siłami zbrojnymi i przekształcony w główny ośrodek planowania i doradztwa strategicznego oraz projektowania rozwoju wojsk⁸⁶. Reforma wzbudziła pewne zastrzeżenia części kadry dowódczej i ekspertów. Dotyczyły one przede wszystkim kwestii pozbawienia szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego kompetencji dowódczych, nie do końca jasnego podziału kompetencji między Dowódcę Generalnego Rodzajów Sił Zbrojnych a Dowódcę Operacyjnego Rodzajów Sił Zbrojnych oraz niektórych szczegółowych rozwiązań organizacyjnych, na przykład w kwestii dowodzenia Wojskami Specjalnymi⁸⁷.

Druga dekada XXI wieku przyniosła także rozbudowę systemu obronnego we wschodniej części Polski. Istotną zmianą było także rozpoczęcie ścisłej współpracy wojskowej Polski ze Stanami Zjednoczonymi, czego widocznym rezultatem stała się zwiększona obecność żołnierzy amerykańskich w naszym kraju. Okazało się to bardzo ważne w kontekście agresji Rosji na Ukrainę i aneksji przez nią Krymu w 2014 roku, a później sprowokowanego przez Moskwę konfliktu zbrojnego w Donbasie.

W 2015 roku w składzie Wojska Polskiego znajdowały się cztery rodzaje sił zbrojnych: Wojska Lądowe, Siły Powietrzne, Marynarka Wojenna i Wojska Specjalne. Główny jego potencjał miały: w Wojskach Lądowych — trzy dywizje ogólnowojskowe, w tym dwie zmechanizowane i jedna pancerna oraz sześć samodzielnych brygad; w Siłach Powietrznych — cztery skrzydła lotnictwa i dwie samodzielne brygady; w Marynarce Wojennej — dwie flotylle okrętów; w Wojskach Specjalnych — pięć samodzielnych jednostek⁸⁸.

⁸³ *Ibidem*, s. 94.

⁸⁴ Por. *Likwidacja okręgów wojskowych*, <https://www.rp.pl/mundurowi/art6911391-likwidacja-okregow-wojskowych> (dostęp: 27.08.2023).

⁸⁵ Dz.U. z 2013, poz. 852.

⁸⁶ *Ibidem*; L. Konopka, M. Fryc, *Reforma systemu kierowania i dowodzenia Siłami Zbrojnymi Rzeczypospolitej Polskiej*, „Kwartalnik Bellona” 2014, nr 3, s. 11–23.

⁸⁷ L. Konopka, M. Fryc, *Reforma systemu...*, s. 23–24; *Raport. Obronność Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 25; M. Lasoń, *Wpływ reformy kierowania i dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP na sytuację w Wojskach Specjalnych na początku 2014 roku*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2014, nr 2, s. 18–20.

⁸⁸ *Raport. Obronność Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 26.

W tym czasie służbę w Siłach Zbrojnych RP pełniło 96 200 żołnierzy zawodowych. Do tej liczby należy dodać jeszcze 2600 żołnierzy służby kandydackiej i 12 500 żołnierzy Narodowych Sił Rezerwowych. Ogółem, wliczając wszystkie komponenty, stan osobowy Wojska Polskiego kształtował się na poziomie 111 300 żołnierzy⁸⁹.

Podsumowanie

Przeprowadzona w Wojsku Polskim w latach 1989–2015 transformacja zasadniczo przekształciła jego oblicze i charakter. Prawie trzykrotnie zmniejszyła się jego liczebność. Istotna modyfikacja nastąpiła w strukturze kadrowej i organizacyjnej sił zbrojnych. Dokonała się w nich poważna zmiana pokoleniowa. Ich szeregi zasilili nie tylko ludzie młodszy, ale także lepiej wykształceni i wyszkoleni w rzemiośle wojskowym. Utworzono nowe rodzaje sił zbrojnych, całkowicie przebudowano struktury związków taktycznych i oddziałów. Ponadto zreformowano centralne instytucje wojskowe, powołano nowe struktury dowodzenia, wsparcia i zabezpieczenia działań bojowych oraz wdrożono nowy system kierowania i dowodzenia Siłami Zbrojnymi naszego państwa. Zgodnie z praktyką stosowaną w NATO rozdzielono wojska operacyjne od pozostałych jednostek wsparcia, zabezpieczenia działań oraz administracji wojskowej. Dokonano też redyslokacji jednostek, przesuwając wiele z nich do wschodniej części kraju. Ogólnie organizacja wojsk została lepiej dostosowana do rzeczywistych potrzeb operacyjnych. W analizowanym okresie polska armia została w pełni uzawodowiona oraz częściowo przezbrojona w nowoczesny sprzęt i środki walki. Wzrósł także poziom interoperacyjności wojsk polskich z siłami zbrojnymi innych krajów Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Czy zatem wszystkie te przeprowadzone zmiany, przeobrażenia i reformy doprowadziły do zasadniczego przełomu w zakresie poprawy zdolności operacyjnych Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej? Twierdząca odpowiedź na to pytanie jest uzasadniona tylko w odniesieniu do Wojsk Specjalnych, które w stosunkowo krótkim czasie dołączyły do światowej elity sił specjalnych. Podobnego efektu nie osiągnięto jednak w pozostałych rodzajach sił zbrojnych. Złożyło się na to wiele przyczyn, między innymi nadmierna redukcja stanów osobowych, a w konsekwencji likwidacja wielu jednostek bojowych wojsk operacyjnych, niepełne ukończenie związków taktycznych i oddziałów czy zbyt powolne i niekonsekwentne wprowadzanie nowoczesnego sprzętu i uzbrojenia.

Bibliografia

Akty prawne

Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie/Treaty on Conventional Armed Forces in Europe, podpisany 19 listopada 1990 r. w Paryżu, „Zbiór dokumentów/Recueil de Documents” (PISM) 47, 1991.

⁸⁹ Por. „Mały Rocznik Statystyczny Polski” 2023, s. 73, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/maly-rocznik-statystyczny-polski-2023,1,25.html> (dostęp: 11.08.2023).

- Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o Urzędzie Ministra Obrony Narodowej (Dz.U. z 1996, Nr 10, poz. 56).
- Ustawa z dnia 25 maja 2001 r. o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych RP w latach 2001–2006 (Dz.U. z 2001, Nr 76, poz. 84).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2002 r. o utworzeniu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (Dz.U. z 2002, Nr 141, poz. 1184).
- Ustawa z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (Dz.U. z 2003, Nr 179, poz. 1750).
- Ustawa z dnia 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2007, Nr 107, poz. 732).
- Ustawa z dnia 21 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy o Urzędzie Ministra Obrony Narodowej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2013, poz. 852).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 grudnia 2001 r. w sprawie zniesienia niektórych wyższych szkół oficerskich oraz utworzenia Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych we Wrocławiu (Dz.U. z 2002, Nr 1, poz. 4).
- Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów nr 67 z dnia 29 grudnia 1990 r. w sprawie utworzenia Międzyresortowej Komisji ds. Reform w Organizacji Obrony Narodowej.
- Decyzja nr 83/MON z dnia 19 czerwca 1995 r. w sprawie wprowadzenia do użytku w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej Ceremoniału Wojskowego, Dziennik Rozkazów MON 1995, poz. 72.
- Decyzja nr 32/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 23 stycznia 2007 r. w sprawie zakresu działania Inspektoratu Wojskowej Służby Zdrowia, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-resortowe/zakres-dzialania-inspektoratu-wojskowej-sluzby-zdrowia-34109631> (dostęp: 12.08.2023).
- Doktryna Obronna Rzeczypospolitej Polskiej z 1990 roku*, Monitor Polski z 1990, nr 9, poz. 66.
- Rozkaz nr 1/MON z dnia 2 stycznia 1991 r. w sprawie dziedziczenia i kultywowania tradycji oręża polskiego, Dziennik Rozkazów MON 1991, poz. 1.

Literatura

- Balcerowicz B., *Cztery razy „R”*, „Polska Zbrojna” 2010. Wydanie specjalne: *20 lat transformacji*.
- Biuletyn nr 2453/IV Sejmowej Komisji Obrony Narodowej z dnia 29 października 2003 r. na temat informacji Rady Ministrów o realizacji „Programu Przebudowy i Modernizacji Sił Zbrojnych w latach 2001–2006”.
- Budżet i plany inwestycyjne MON w roku 2014*, <https://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,9,40,5344,inne,wydarzenia,budzet-i-plany-inwestycyjne-mon-w-roku-2014>.
- Budżet MON w 2015 roku*, <https://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,9,40,7914,inne,wydarzenia,budzet-mon-w-2015-roku>.
- Cieślak J., *Polska Marynarka Wojenna 1995*, Warszawa 1995.
- Czekaj G., Wnuk W., *Doganianie NATO*, „Polska Zbrojna”. Wydanie specjalne: *20 lat transformacji* 2010.
- Czernikowski K., 16. *Pomorska Dywizja Zmechanizowana im. Króla Kazimierza Jagiellończyka — fakty, wydarzenia i...*, Malbork 2012.
- Gągor F., *Dziesięć lat w NATO*, „Kwartalnik Bellona” 2009, nr 1, s. 7–25.
- Gągor F., *Siły Zbrojne RP po 10 latach członkostwa Polski w NATO*, „Armia” 2009, nr 3–4, s. 12–14.
- Gocuł M., *Współczesne uwarunkowania funkcjonowania i rozwoju Sił Zbrojnych RP*, „Kwartalnik Bellona” 2014, nr 1, s. 11–26.
- Gruszczyński J., *Wojska lotnicze i obrony powietrznej 1990–1999. Od współpracy do integracji z NATO*, [w:] *90 lat polskiego lotnictwa wojskowego — wyzwania przyszłości*, red. J. Zieliński, Dęblin 2008, s. 107–122.
- Informacja. Stan profesjonalizacji Sił Zbrojnych RP*, Warszawa 2010, <https://www.bbn.gov.pl/download.php?s=1&id=3736>.
- Inspektorat Uzbrojenia*, <https://archiwum-iu.wp.mil.pl/strony/artukul.58.0.html>.
- Jarmoszko S., *Przemiany w Siłach Zbrojnych RP pierwszej dekady transformacji ustrojowej*, rozprawa habilitacyjna, „Zeszyty Naukowe AON” 2000, dodatek do nru 3.

- Jędrzejko M., *Armie w dobie przemian — kalendarium najważniejszych wydarzeń w armiach Europy Środkowo-Wschodniej w latach 1989–1997*, Warszawa 1997.
- Jędrzejko M., *Nieunikniona redukcja*, „Polska Zbrojna” 1999, nr 47.
- Jędrzejko M., Paszkowski M., *Kadra Wojska Polskiego 1989–2012 (studium socjologiczno-politologiczne). Wybrane problemy*, Warszawa 2014.
- Kajetanowicz J., *Transformacja Sił Zbrojnych RP 1999–2020. Aspekt organizacyjny*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2021, z. 1, https://ies.lublin.pl/wp-content/uploads/2021/12/riesw_2021-01-05.pdf.
- Kajetanowicz J., *Wojsko Polskie w systemie bezpieczeństwa państwa 1945–2010*, Częstochowa 2013.
- Kaleta W., 25. *Dywizja Kawalerii Powietrznej*, „Polska Zbrojna” 1997, nr 20.
- Kałużny R., *Szkoły chorążych w Polsce w latach 1967–2002*, „Zeszyty Naukowe Akademii Wojsk Lądowych” 2006, nr 3, s. 88–101.
- Kierownictwo PPR i PZPR wobec wojska 1944–1956. Dokumenty do dziejów PRL*, z. 16, oprac. J. Poksiński, A. Kochański, K. Persak, Warszawa 2003.
- Klisz M., *Udział 16. Batalionu Powietrznodesantowego w operacji stabilizacyjnej w Bośni i Hercegowinie, cz. 2. Szczegóły użycia 16. bpd w operacji IFOR oraz wnioski z analizy czynników operacyjnych: siła, obszar, czasu*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2019, nr 3, s. 231–247.
- Kłudka P., Wieczorek P., *Droga Polski do NATO — próba bilansu*, Warszawa 1997.
- Kodeks Honorowy Oficera Wojska Polskiego*, Warszawa 1995.
- Konopka L., Fryc M., *Reforma systemu kierowania i dowodzenia Siłami Zbrojnymi Rzeczypospolitej Polskiej*, „Kwartalnik Bellona” 2014, nr 3, s. 11–25.
- Kopeć J., *Lądowe formacje w nowej szacie*, „Polska Zbrojna” 1997, nr 35.
- Korolczuk A., *Transformacja Sił Zbrojnych RP 1999–2014. Aspekt finansowy*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społeczne Studia i Prace” 2016, nr 3, s. 193–211.
- Korpus Powietrzno-Zmechanizowany (1999–2001)*, https://archiwum-colad-dkl.wp.mil.pl/pl14_20.html.
- Koziej S., *Strategia Bezpieczeństwa i Obronności Rzeczypospolitej Polskiej po wstąpieniu do NATO. Skrypt internetowy*, Warszawa-Ursynów 2008, www.koziej.pl.
- Lasoń M., *Wpływ reformy kierowania i dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP na sytuację w Wojskach Specjalnych na początku 2014 roku*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2014, nr 2, s. 13–22.
- Lewandowski G., *Modele organizacyjne Sił Zbrojnych RP*, praca doktorska, Warszawa 2006.
- Likwidacja okręgów wojskowych*, <https://www.rp.pl/mundurowi/art6911391-likwidacja-okregow-wojskowych>.
- Mały Rocznik Statystyczny Polski 2023, <https://stst.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/maly-rocznik-statystyczny-polski-2023,1,25.html>.
- The Military Balance 2005–2006*, London 2005.
- Misja na stulecie*, <https://www.wiw.com.pl/centrum-prasowe-aktualnosci/misja-na-stulecie>.
- NATO Vademecum. Partnerstwo i współpraca*, Warszawa 1995.
- Mroziewicz R., *Od współpracy do integracji*, „Myśl Wojskowa” 1999, nr 4, s. 43–53.
- Pacek B., *Wojska Specjalne Sił Zbrojnych RP*, Warszawa-Siedlce 2019.
- Piątkowski K., *Polska i NATO w przededniu rozszerzenia*, „Studia i Materiały”, Warszawa 1998, nr 50.
- Pietrzyk E., *Wielonarodowy Korpus Północno-Wschodni*, „Myśl Wojskowa” 1999, nr 4, s. 159–170.
- PKW IFOR/SFOR*, <http://skmponz.szczecin.pl/pkw-ifor-sfor/>.
- Polak R., Telep J., *Kierunek armia zawodowa? — aspekty ekonomiczne przebudowy i modernizacji SZ RP*, Warszawa 2002.
- Program Przebudowy i Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP w latach 2001–2006. Synteza*, Warszawa 2001.
- Przeczyszewski R., *Budowanie dywizji*, „Polska Zbrojna” 1993, nr 218.
- Pszenny W., *Regulacje prawne dotyczące kierunków rozwoju sił zbrojnych*, „Kwartalnik Bellona” 2011, nr 2, s. 22–29.
- Raport. Obronność Rzeczypospolitej po trzech dekadach suwerenności*, Warszawa 2019.

- Raport o stanie bezpieczeństwa państwa — aspekty zewnętrzne*, Warszawa 1995.
- Raport o stanie państwa i działalności rządu w latach 1997–2001*, Warszawa 2001.
- Rochowicz R., *Lotnicza jedność*, „Polska Zbrojna” 2004, nr 27.
- Sokołowski T., *Kierunki i funkcje prac legislacyjnych reformujących sposób funkcjonowania Ministerstwa Obrony Narodowej i Sił Zbrojnych RP*, [w:] *Parlament a obronność*, red. T. Sokołowski, T. Uliński, Toruń 2000, s. 101–118.
- Szandrocho R., *Wybrane problemy gotowości obronnej państwa*, Wrocław 2013.
- Szeremietiew R., *W prawo marsz! O polityce i wojsku*, Warszawa 1993.
- Szwagrzyk E., *Dywizja jutra*, „Polska Zbrojna” 1994, nr 54.
- Tkaczew W., *Przemiany strukturalne i organizacyjne Wojska Polskiego w latach 1989–2014*, „Wiedza Obronna” 2015, nr 4, s. 53–100.
- Tomaszewski J., *Formowanie Wojsk Obrony Terytorialnej*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2019, nr 26, s. 70–87.
- Trejnis Z., *Siły zbrojne w państwie demokratycznym i autorytarnym*, Warszawa 1997.
- Wojsko Polskie. Fakty i liczby*, Warszawa 1990.
- Zając S., *Z dziejów Krakowskiego Okręgu Wojskowego*, Warszawa 1995.
- Zalewski J., *Wojsko Polskie w przemianach ustrojowych 1989–2001*, Warszawa 2002.

The structural and functional transformations of the Polish Armed Forces in the years 1989–2015 (selected issues)

Keywords: the Polish Armed Forces, transformation, restructuring, technical modernization

Summary

The article focuses on demonstrating the most important structural and functional transformations carried out in Polish Armed Forces in the years 1989–2015. The attention was drawn to the role of different factors that determine the scope and pace of these changes or the inconsistency in the implementation of prepared programs assuming the restructuring of the Polish armed forces. The article also describes the impact of the “Partnership for Peace” program and Poland’s subsequent accession to NATO on the acceleration of the process of modelling the structures of the Polish Army and the results of the restructuring measures taken.